

De Eindhovense klokkengieter Jan Fremy

Tijdens de grote bloeiperiode van onze vaderlandse beiaardgeschiedenis, omstreeks de jaren 1650-1700, toen de gebroeders Francois en Pieter Hemony hun beroemde beiaarden goten aan de Amsterdamse Keizersgracht, woonde een familielid van hen in Woensel, nu een stadsdeel van Eindhoven. Hoewel deze stad al in 1232 stadsrechten heeft gekregen, is het nu een plaats zonder historische gebouwen en oude stadsgrachten; alleen herinneren enkele straatnamen nog aan die tijden dat de steden van wallen en grachten waren voorzien.

Toch heeft Eindhoven, zoals menige andere stad in Nederland, zijn eigen boeiende beiaardgeschiedenis. Enige voorbeelden kunnen dit verduidelijken.

Wanneer Frederik Hendrik in 1629 Den Bosch op de Spanjaarden verovert, laat hij het nabij deze stad gelegen Wilhelmiëten-klooster Baseldonck ontruimen. De prior, Joannis Sonius, verkoopt daarop het uurwerk en de klokken voor de somma van *f* 73,— aan de magistraat van Eindhoven. De omvang van dit overgenomen klokkenspel blijft onbekend. In ieder geval krijgt Jan Cocx, de nu aangestelde „clockenspeelder”, tot taak tijdens alle jaar- en weekmarkten te spelen en de noten van het kwartierspel te versteken.

In 1634 krijgt de klokkengieter Adriaen Janssen uit Helmond de opdracht drie klokken aan dit spel toe te voegen.

Behalve de werkzaamheden van de Eindhovense klokkengieter Jan Fremy in 1682, waarover later meer, heeft de stad ook te maken met Alexius Julien: deze giet in 1722 een nieuw klokkenspel voor de stadhuistoren. In 1867 wordt dit carillon vervangen door een 32 klokken tellend spel van Petit en Fritsen.

Over de beiaarden die in de 20ste eeuw in Eindhoven zijn geïnstalleerd, verdwenen en opnieuw geplaatst, is genoeg bekend. In dit artikel zullen we ons vooral richten op JAN FREMY.

Deze franse klokkengieter, in 1641 of 1642 te Vécour in Lotharingen geboren, trok al vroeg, evenals voorheen zijn bekendere familieleden F. en P. Hemony, naar de rijke Nederlanden, waar hij 28 juni 1670 trouwde met Gertrudis Hertcamp. Zijn broer Claude was getuige bij dit huwelijk.

Jan Fremy vertoefte enige tijd te Amsterdam bij de gebroeders

Hemony, en leert daar waarschijnlijk het klokkengietersvak. Vanaf 1679 woont hij te Woensel. Het doopregister van de St. Petrusparochie aldaar vermeldt de geboorte van vier kinderen: 21 juli 1679 wordt zijn eerste zoon geboren, Franciscus. In het doopboek staan de namen van Mamertus Fremy en Margaretha Hemteni (= Hemony!?) als getuigen. Zijn tweede kind is een dochter, geboren op 26 april 1683. Bij de doop van Maria Fremy zijn dezelfde personen getuige als in 1679. Een tweede zoon, eveneens Franciscus genoemd, wordt 16 juni 1684 gedoopt; de eerste zoon is dan al overleden. Nu zijn Franciscus Hemony en diens vrouw bij de doop aanwezig. Dominicus, de derde zoon, wordt op 24 september 1685 gedoopt; de getuigen zijn onbekend.

De broers Franciscus en Dominicus voelen zich later tot het vak van hun vader aangetrokken en worden ook klokkengieter. Zij vestigen zich in Oost-Friesland.

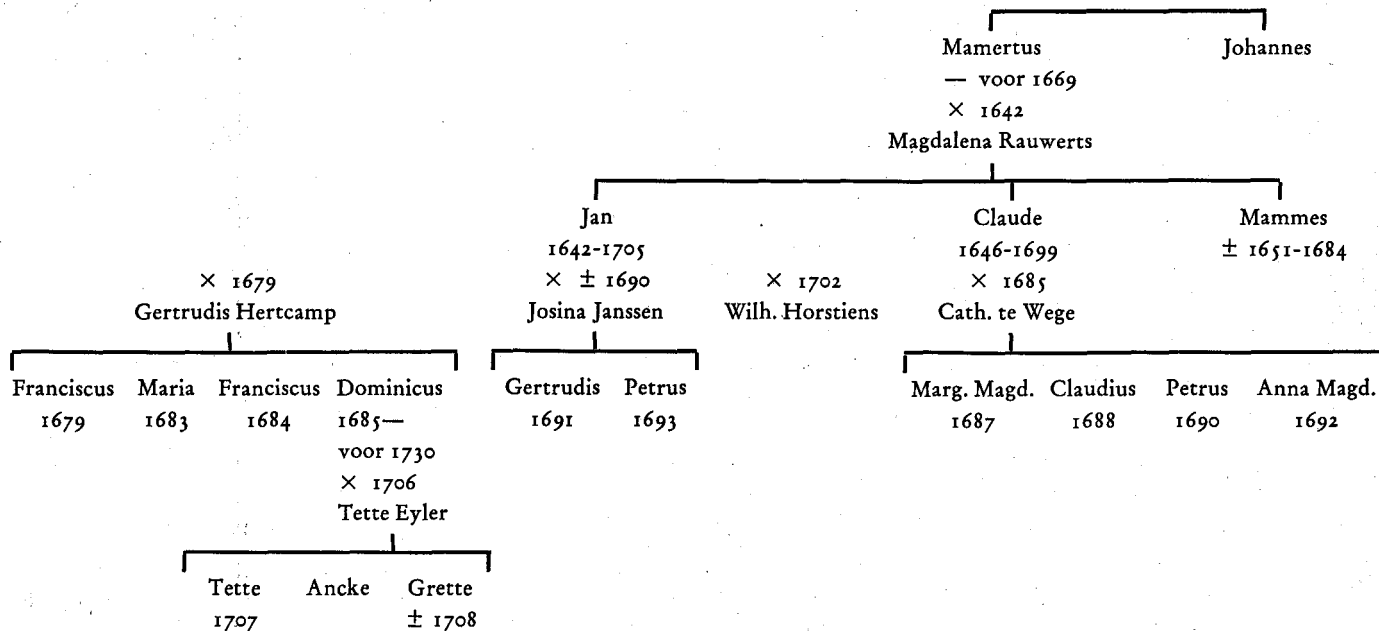
Vermoedelijk was Jan Fremy een niet al te best beheerder van zijn financiën, hij vertrouwde dat liever toe aan zijn vrouw Gertrudis Hertcamp. Op 17 januari 1685 had hij haar al een volmacht gegeven om zijn vorderingen te innen en bovendien speciaal te ageren en procederen tegen zijn broer Claude.¹

Nadat zijn vrouw Gertrudis is overleden trouwt Jan Fremy voor de tweede keer. Dat gebeurt in 1691 en de naam van zijn vrouw is nu Josina Jansen. Uit dit huwelijk worden hem twee kinderen geboren, Gertrudis en Peter, respektievelijk gedoopt op 1 april 1691 en 22 januari 1693.

Zoals bekend is tegen het einde van de 17de eeuw de grote bloei-periode van de klokkengietkunst voorbij. Jan Fremy heeft dit ook zeker aan den lijve ondervonden, want zijn in 1689 gekochte huis „de clock” aan de Bagijnen Broeck te Woensel, gaat hij in 1692 voor een gedeelte verhuren. De zaak is blijkbaar niet meer te redden, want in 1700 verkoopt hij alles om zijn schulden te betalen.² Wanneer dan ook zijn tweede vrouw Josina Jansen overlijdt, besluit hij om naar Weert te verhuizen. Zijn eenzaamheid is hij echter snel beu: 27 november 1702 wordt zijn (derde) huwelijk voltrokken met Wilhelmina Horstiens.

Nog geen drie jaar later sterft Jan Fremy, 26 oktober 1705 te Weert, alwaar hij ook wordt begraven. In het begraafboek staat vermeldt: „Fusor Campanarum Expertissimus”, zeer bekwaam klokkengieter.³

GESLACHTSREGISTER VAN DE KLOKKENGIETERS FREMY

(Gegevens ontleend aan stukken verzameld door André Lehr te Asten.)

Omdat het oude klokkenspel van het klooster Baseldonck niet meer blijkt te voldoen, besluit de magistraat van Eindhoven in 1682 een nieuw spel te laten maken op het stadhuis. Door de stadsregeerders wordt 11 september een overeenkomst gesloten met Jan Fremy. Het kontrakt vermeldt het volgende:

Er zullen 16 klokjes worden gegoten, van c¹ chromatisch tot f². Er wordt hem beloofd voor ieder pond ruwe klokspijs één gulden te betalen in kontant geld, eventueel mag oude spijs worden ingeleverd. Voor deze oude spijs betaalt Jan Fremy 9 stuivers het pond.

In de overeenkomst komt bovendien een passage voor waarin staat dat de stadsregeerders de vracht van Amsterdam naar Eindhoven zullen betalen. Vermoedelijk is het Eindhovense spel in de gieterij aan de Keizersgracht gemaakt.

Indien de klokken niet volgens bestek zijn gegoten, vervolgt het kontrakt, hoeft de magistraat ze niet te accepteren. Bij twijfel zal een onpartijdige „goede meester” recht spreken.

Over de speeltrommel staat geschreven dat deze moet bestaan uit 106 maten, die allemaal dicht bij elkaar gebogen moeten zijn. Het hele uur heeft de beschikking over 64 maten, het halve uur heeft er 32, en tenslotte voor elk „cortier” 5 maten. De as door de trommel moet twee duimen in het vierkant dik zijn, en er komen 56 „clavieren” van één voet lengte.

Nog in hetzelfde jaar wordt alvast een beiaardier voor het nieuw te installeren klokkenspel benoemd: in de resoluties van 6 augustus lezen we onder andere dat een zekere jongeman, Jan van Doesburg, geboren te Bommel, zal worden aangesteld om de klokken te bespelen wanneer ze klaar zijn, en wel iedere dinsdagmorgen, van elf tot twaalf uur.

Nadat het werk in 1686 was afgeleverd betuigde de magistraat zijn grote dankbaarheid en gaf de gieter de beste attestatie voorzien van zijn zegel, alsmede het hem toekomende salaris:

„Bekenne ick desen onderteeckent, ontfangen te hebben uyt handen van Johan van Dunghen cum suo als Borgemeester der Stadt

Eyndhoven, over het gieten van 670 pond klokken hangende op den Stadthuuse, de somme van 118 gulden met alsnoch 150 gulden waarmede bekenne ten volle vergenoeght ende voldaan te wesen. Des oirconde geteekent desen 18 december 1686.

sommo totalo 268 - 0 - 0.

Jan Fremy".

Uit deze tekst valt op te maken dat Fremy voor 670 pond geleverde klokspijs toch maar f 268,— ontvangt, hoewel de prijs per pond volgens kontrakt op f 1,— was gesteld. We moeten dus konkluderen dat de resterende f 402,— afgetrokken zijn omdat hij oud klokkenbrons heeft gebruikt. Deze oude spijs kost hem 9 st. per pond: hieruit volgt dat er ongeveer 893 pond aan oude klokken is ingeleverd.

Omstreeks 1686 wordt het speelwerk ook voorzien van een omloop van vier ruitertjes, die op het hele uur „ronddraafden”.

JOOP DE LANGE

- ¹ G.A. Eindhoven, Not. Arch., 17 jan. 1685.
- ² G.A. Eindhoven, R 524, 10 aug. 1700.
- ³ Ontleend aan documentatie André Lehr.

